

Grunderne för fruktträds uppdragande, förädling och vård, hämtade från sven...

Hedlund, Carl Adolf

1700-1829 12 H Br.

Ink. 2. 20. Nov 1828.

HEDLUND

Forgermeister

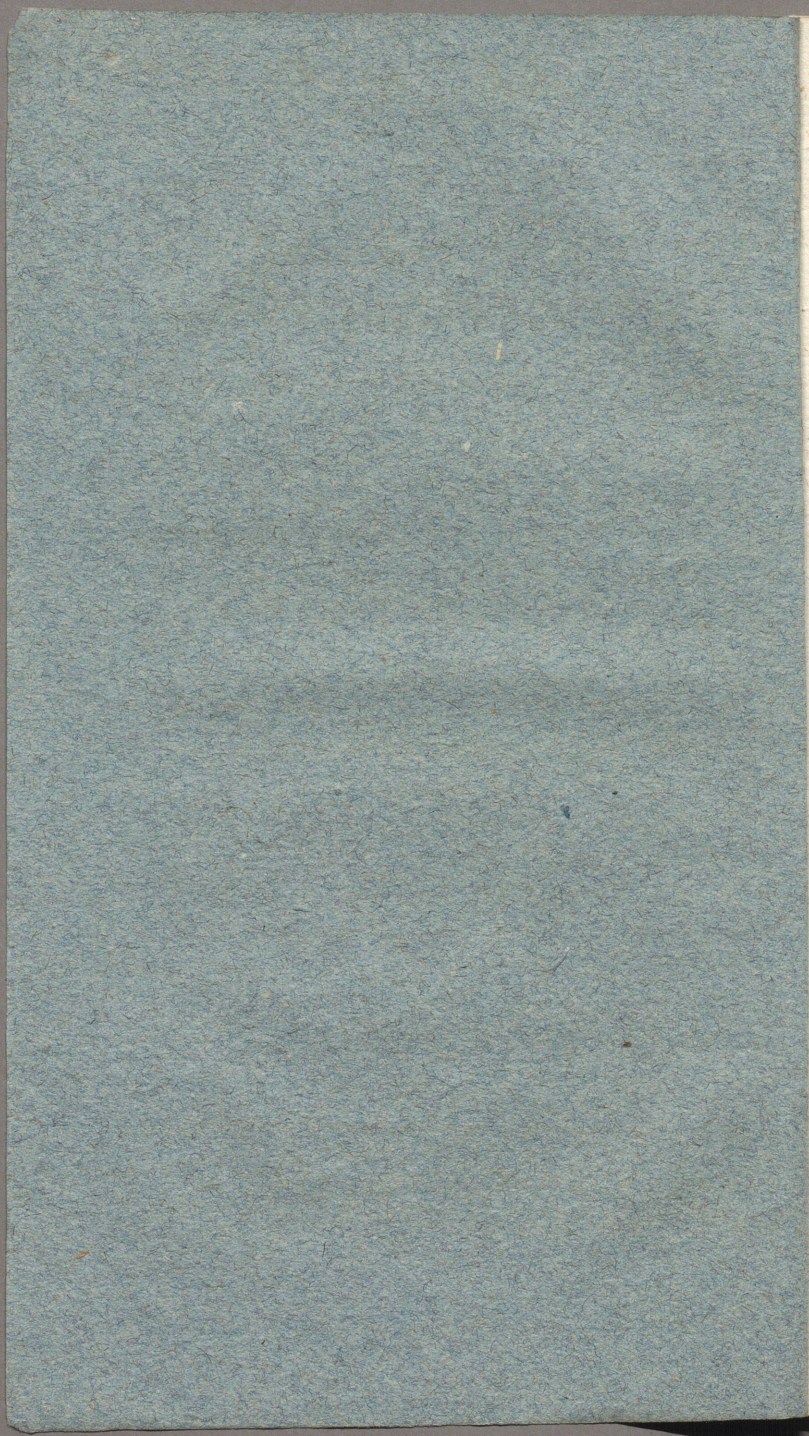
Edinburg

Nov 20

1828

1700-1828

1828

Grunderne för Frukträds upp-
dragande, förädling och vård,
hämtade från Svensk erfaren-
het.

Priskrift,

Belönt af Kongl. Landtbruks-Akademien
år 1827.

STOCKHOLM, 1828.
Tryckt hos Direct. Henrik A. Nordström.

Handboken för Prästerna i
Svenska församling och församling
härnads från Svensk kyrka
del.

Prästerna

Utgivet af Kongl. Landhögskolans
i 1807

STOCKHOLM, 1807
Tryckt hos H. J. Norstedt & Soner

*Grunderne för Fruktträds uppdragande,
förädling och vård, hämtade från Svensk
erfarenhet.*

Mången torde hafva lust att anlägga Trädgård; men svårigheten att finna ett så lägligt ställe dertill, som af många föreskrifves, lägger hinder i vägen. Man hör ofta sägas: "jag kan icke plantera, ympa, oculera o. s. v., och det är knapt värdt, att jag försöker det, emedan jag icke får något gagn deraf i min tid." Men hade våra förfäder så tänkt, vore vi nu kanske alldeles utan Fruktträd. Den som har lust att plantera, lærer dock icke genom vanliga hinder afskräckas, utan griper verket an ju förr dess hellre. Det lyckas honom säkert, då han bemödar sig derom med omtanka och flit.

1 Capitlet.

Om Jordmänen och Läget.

§. 1.

Att fullständigt beskrifva, huru jordmän och läge skola vara beskaffade, kan ej ske utan mycken vidlyftighet. — Jag vill därför endast nämna det hufvudsakligaste derom.

§. 2.

Fruktträd växa väl någorlunda uti all slags mark, som hvarken är för grusig och brännande eller för sid och sumpig, men om sol och luft äro derifrån bortskymda, är platsen alldeles icke tjenlig för ändamålet; utan bör man, så vida möjligt är, välja en åt söder, öster eller väster något sluttande plan, hvilken alltid är bättre än en jemnfluten, då den består af god jordmån och kan erhålla skygd för de nordliga vindarne.

§. 3.

Ehuru i föregående §. sades, att man bör välja en mot söder sluttande plats, såsom mest tjenlig, få vi derföre icke förkasta en emot nordnen sluttande, allenast den har tillräckligt sol och luft, hvarförutan man aldrig bör plantera. Men skulle fältet vara öppet mot norr, så kan man medelst vilda träd eller med plank och byggnader något förekomma de nordliga vindarne, samt, om läget så medgifver, plantera några fruktträd mot söder och några mot norr, för att derigenom erhålla tidigare och senare frukt af samma sorter.

§. 4.

Skulle platsen vara sid och sumpig, uttorkar man den genom grafvar eller trummor,

mor, större och mindre, alltsom det fordras till vattnets afledande.

§. 5.

Om platsen är högländ, stengrusig och utan matjord, få vi likväl hålla till godo, fastän det kostar mer möda och arbete, än der jorden ligger oss till handa. Man måste då uppgräfva och bortföra den dåliga jorden till 3 à 4 quarters djup, 4 eller 5 alnar i omkrets för hvart träd, och i stället ditföra god jord, destomera, ju sämre jordmånen ursprungligen var.

§. 6.

Sandjord är tämmeligen god för alla sorter fruktträd, men i synnerhet för kersbär, allenast sanden icke är för mycket grof, i hvilket fall han måste med lerjord uppblandas. Men ju finare sand, desto bättre är att plantera träd deruti.

§. 7.

Lerjorden är likväl den mest fruktbarande af alla jordarter, hvaruti vi arbeta; men skulle hon vara för styf och sträf, måste hon uppblandas med sand och mylla så mycket, att hon ej kan hårdna och blifva klimpig, då hon torrkar. — Om jordlagret är grundt, skall det påfyllas till 1 alns djuplek; jemf.

§. 5 (ju djupare, desto bättre). Svartmylla, blandad med mojord, är af alla jordmåner den bästa för trädplantering.

§. 8.

Ej nog att vi vete, i hvilken jordmän träden växa bäst, vi böre äfven känna, huru marken skall beredas innan träd ditflyttas.

Om platsen är högländ och stengrusig, förbättras den såsom i §. nämdes, och påfyller till ordinära kupor ofvan jord. — Det skadar ej att på en så behandlad plats gräfva gropar och deri plantera, emedan ingen skadlig väta då kan kvarstadna.

Helt annorlunda förhåller det sig med en jämn plats, som består af lergrund. På sådane ställen taga många felt med sin trädplantering, till och med de som ha namn af trädgårdsmästare, derigenom, att de nedgräfva träden uti gropar, hvarest de, omgifne af öfverflödigt väta, aldrig kunna frodas, utan efter några år måste gå ut, när deras rötter träffa den ogenomträngliga lerbädden.

På sådan plats bör man aldrig göra gropar för sina träd, utan man fyller upp trinda kupor ofvan leran och jordytan till 1 alns höjd

höjd och 2 till 3 alnars tvärlinie, hvaruti träden planteras.

I mo och sand bör man ej eller nedgräfva träd för djupt, emedan deras rötter då ej kunna draga näring ur den bättre jorden, som ligger ofvanpå.

§. 9.

Der man ärnar plantera Päronsträd, måste matjorden vara minst $1\frac{1}{2}$ aln djup, om platsen är högländ eller stengrusig, emedan detta träds rötter växa mycket på djupet. — Består platsen af lergrund, behöfves ej fylla den mer än hvad förr är nämndt, emedan rötterne af Päronsträdet tåla mer fugtighet, än Aplar och Kersträd.

Apel- och Plomonträds rötter ligga nära jordytan och tåla således grundare jord.

Kersträd växa bäst i sandmylla; men skulle sådan jordmån ej finnas, böra de åtminstone icke planteras på sidländ mark, utan häldst på högländ, der jordlagret består af någon lösare art.

§. 10.

I hänseende till afståndet, som bör vara emellan hvart träd, fela många, ty de plantera sina träd för tätt, hvilket är högst skadligt, emedan träden då gifva sämre frukt och deras

deras rötter draga näringen ifrån hvarandra, samt begynna snart att taga af.

Half- och högstammiga Aplar och Pärönträd böra, uti god jord, ej stå närmare hvarandra än 12 à 15 alnar; men uti sämre jord kunna de väl stå något närmare, äfven som då de i en köksträdgård planteras omkring kvarteren och allenast ett par rader af träd stå tillhoppa, emedan de i sådant fall hafva utrymme åt sidorne att växa. För Plomon- och Kersträd bör afståndet vara 10 à 12 alnar i god jord.

Hvad Espaliersträd beträffar, fordra Aplar, Pärön-, Kers- och Plomonträd minst 12 alnars afstånd emellan hvarandra.

§. 11.

Hittills har jag ej talat om gödningsämnen, som dock utgöra en hufvudsak vid jordens beredande. Jag vill derfor lemna följande vid handen.

De för fruktträd tjenligaste gödningsämnen äro sopor, nedfallna löf, gamla myrstackar, väl multnad spånjord, allt hvad som bortrensas i trädgården, fyllning efter gamla hus, äfvensom granris och mera dylikt. Allt sådant samlas på ett ställe, icke i grop, der vatten kommer att stadna, utan på högländt ställe. När det till det mesta är förruttnadt,
om-

omgräfvdes det och blandas med brunnen gödsel. Skall gödningen begagnas på lös och lätt jordmån, bör man till blandningen taga färgödsel; men om jordarten är hård och styf, begagnas hästspillning.

Sedan den nu beskrifna blandning är verkställd, bör den blifva liggande 1 à 2 år, och under tiden hvarje år några gånger omgrävas, hvarigenom den blifver behörigen redd och luftad samt kommer att ruttna innan den begagnas.

Med denna gödsel uppblandas jorden till den myckenhet som jordmänen fordrar, för att äga behörig luckerhet och näringskraft. Att gödsla för mycket duger ej, emedan träden då växa för starkt på grenar och löf, och kunna bortfrysa vid inträffande stark vinter.

Färsk gödsel duger alldeles icke för fruktträd; men i nödfall kan sammanblandad häst- och fä-spillning nyttjas, sedan den likväl först legat i 2 år och under den tiden blifvit väl genomgräfd och redd, så att hon kan väl blandas med jorden, hvilket nödvändigt måste ske.

2 Capitlet.

Om Fruktträds uppdragande af kärnor.

§. 12.

För att uppdraga fruktträd af kärnor bör man iakttaga: 1:o Att plantsängen icke ligger i skugga, utan öppet för sol och luft. 2:o Att jordmånen någorlunda liknar den, hvari plantorna sedan skola sättas.

Att uppdraga träd uti för fet jord är icke nyttigt. Ej heller böra de uppdragas i för mager jord, emedan den olägenheten då inträffar, att flere år förbigå, innan de uppnå den stadga och fasthet, att man kan ympa eller oculera dem.

§. 13.

Kärnor till plantering tagas af hvilket slags frukt man behagar, helst af tidiga sorter, af sommar- och höstfrukt, samt af den tidigaste vinterfrukten, emedan desse sorter äro mest fruktbärande och hafva de mogna-
ste kärnor.

§. 14.

Af Kersbärssorter kunna både söta och sura ympas eller oculeras på fogelbärstam. Deremot böra de söta icke ympas på stammar med sur frukt.

Men Plomon kunna ympas på hvilken plomonstam som helst och Aplar på apelistam.

§. 15.

§. 15.

Rotskotts-stammar böra ej tagas, emedan de oupphörligen skjuta nya rotskott och icke gifva varaktiga träd. Likväl kan man i nödfall till Plomonstammar begagna rotskott.

§. 16.

Såning af Plomonkärnor sker sålunda: sedan man, enligt §. 12, tillredt den till detta ändamål utsedda säng, afdelar man densamma uti vissa rader 6 tum emellan hvarje rad, medelst ett snöre, uti hvilka rader kärnorna läggas 2 tum från hvarannan. Sedan detta är verkställdt, öfverrisslas de med jord till den myckenhet, att kärnorne blott till hälften blifva betäckte, hvilket medförer den nyttan, att sol och luft kunna verka på stearne att de komma att spricka och sjelfva kärnan erhålla vätska, för att derigenom på senaste hösten komma att mälta. Ehuru denna mäلتning ej blifver mycket synbar, bör man likväl å nyo öfverrissla mera jord till en tums höjd, då man våren derefter skall finna dem snart komma upp. Kersbärsstenar behöfva ej denna öfverrissling, utan läggas radvis, 1 tum djupt, så fort man samlat dem.

Äple- och Pärön-kärnor böra ej läggas förr än vid Michaelistiden, då man uppdrager fårör i den tillredda sängen till $1\frac{1}{2}$ tums djup
och

och 6 tum emellan hvarje fåra. I dessa fåror läggas kärnorna till 2 tums afstånd från hvarandra, hvarefter jorden tillpackas, att den ej ligger alltför lös. — De kärnor, man vid detta tillfälle icke har samlade, kunna läggas senare på hösten, om jordens beskaffenhet det tillåter, eller påföljande vår.

§. 17.

Om våren, vid källossningen, efterser man på plantsängen, om jorden blifvit uppdragen af kälan, i hvilket fall hon bör tillpackas med ett bräde, då man derefter snart finner plantorna uppkomma. Allt ogräs bortrensas, och vid infallande torrväder vattnas; likväl med den försigtighet, att jorden icke sammanflyter och skorpnar, i hvilken händelse den bör upplossas, men ej för djupt, att man derigenom skadar de späda rötterna. Straxt efter upplossningen bör vattnas, till att förekomma jordens för hastiga uttorkning; till vinnande af detta ändamål är jemväl nyttigt att lägga mossa helt tunt mellan plantorna. Under den tid de kvarstå på plantsängen, behöfva de ingen annan tillsyn, endast man efterser, att inga sidoskott må uppkomma.

§. 18.

Omplantering af de unga träden sker sedan

sedan de på plantsängen förblifvit i 2:ne år, då de gemenligen äro af olika storlek och växt, fastän af samma sort; hvilket medförer den nyttan, att de kunna begagnas till hög- och lågstammiga träd. Om hösten, sedan de till det mesta fällt sina löf, böra de flyttas uti den i detta afseende tillredda trädskola. Äfvenledes kan denna omplantering verkställas vartiden, förr än löfven utspricka.

I anseende dertill, att uti plantsängen är för litet utrymme för plantorna, kunna de omskolas första sommaren på en annan säng, till en half alns afstånd ifrån hvarannan, hvilket då bör ske så snart plantan skjutit sitt hjertblad, omkring en månad sedan hon uppkommit. Hon har då ingen känning af denna flyttning, emedan hennes rötter ej komma att skadas; hon får större utrymme och mera näring både under och ofvan jord.

Skulle man hafva så lediga ställen, kan ej behöfvas någon omskolning, utan plantorna flyttas genast antingen till trädskolan, der det är vigast att sköta dem, eller till de ställen, der de sedan allt framgent komma att förblifva. Man vinner härigenom tid och är säker att flyttningen lyckas.

Till omskolningen söker man begagna någon mulen dag, eller morgon- och aftonstun-

stunder, då solen ej kan hafva något menligt inflytande.

§. 19.

I trädskolan bör matjorden äga minst $\frac{1}{2}$ alns djup, samt vara af den beskaffenhet som förr är sagdt. Sedan trädskolan är tillredd, afdelas hon i vissa rader, 5 à 6 kvarter mellan hvarje rad, hvare de unga stammarne komma att sättas, med 1 alns afstånd emellan hvarje stam. Vid trädens upptagande från plantsången bör man vara mycket aktsam, så att de små rötterne blifva oskadade, samt att de ej komma att ligga för länge ofvan jord och derigenom torka. — På de träd, som ej undergått någon omflyttning förut, bör man, innan de nu planteras, afskära sjelfva hjertrotten en liten mon, men ej sidorötterna, om ej i händelse någon blifvit skadad, då man i sådant fall endast bortskär det skadade.

Då trädet skall nedsättas, sker det i gropar, som förut blifvit gräfde så rymliga, att rötterne kunna läggas rakt ut såsom de vuxit. Trädet ställes lika djupt, som det förut har stått; hvarefter jord lägges öfver, hvilken bör vara mycket fin, att den rinner väl ned mellan och omkring rötterna, och bör sedan tillpackas något, att trädet med den uppgräfda

grädda och pålagda jorden ej må sjunka för djupt ned. Vid påhållningen bör man icke brådskas allt för mycket, emedan rötterna då kunna bringas ur sitt rätta läge.

§. 20.

Våren efter sedan trädskolan blifvit inrättad, krattas jorden jemn och renhålles från ogräs. Nedersta delen af träden befrias från sideskott. Skulle några krökta stammar finnas, nedsättas 2:ne pålar vid hvarje sådan stam, som med bast fastbindes, för att derigenom blifva rak.

Vid infallande torrka efterses, om träden äro i behof af vatten; hvilket visar sig derigenom, att de understa löfven börja gulna, eller att jorden på ett spadtags djup kännes torr, då man vattnar så mycket, att vattnet går ned till alla rötterna.

3 Capitlet.

Om Tmpning och Oculering.

§. 21.

Med undantag af Pärönstammar anser jag dessa förädlingsätt icke vara ovilkorligt nödvändiga, emedan man jemväl af oympade stammar kan få god frukt, och, hvad som är att ännu mera värdera, varaktiga träd och nya artförändringar. Härtill väljer man
sådana

sådana stammar, som hafva tjocka skott, stora och frodiga löf samt äro utan taggar. Dessa träd skonas från ympning och oculering.

§. 22.

De stammar, som om hösten blifvit planterade, lyckas det visserligen stundom att ympa redan påföljande vår; men rådligast är att oculera dem sommaren derefter, så framt de då visa frodig växt. Misslyckas denna operation, så kan man skarfympa dem våren derefter. Skulle äfven detta slå felt, är likväl stammen i behåll, hvarföre man flere gånger kan göra om dessa försök, och slutligen klyfympa.

Att oculera och skarfympa har jag alltid funnit vara den bästa method, emedan deraf ej uppkomma några oläkliga sår, såsom vid klyfympning, äfvensom att stammarne vid klyfympning blifva stora och grofväxta, hvilket vid skeende omplantering medförer många olägenheter.

§. 23.

Oculering kan derföre med fördel nyttjas till vilda trädstammars förädling, emedan denna operation är beqvämast att förrätta. Stammarne böra härvid vara unga och vid pass af ett lillfingers tjocklek eller derunder. Såren läkas merendels på det andra året, då

man

man sedan kan flytta stammarna till det ställe, der de äro ärnade att förblifva.

§. 24.

Copulering eller Skarfympning är näst oculering att recommendera. Unga stammar kunna bäst fördraga denna operation, hvar efter såret snart läkes. Vill man första året hafva kronor på skarfympade stammar, låter sig detta äfven verkställas med Espaliers och lågstammiga träd. Äfven har man den förmanen af denna method, att, emedan såret hastigt blifver läkt, man hösten efter ympningen kan plantera dem på de för dem utsedda ställen. Också har jag alltid funnit att dessa, som i ungdomen och i rätt tid blifvit förädlade samt på sina behöriga ställen planterade, växt och frodat sig bäst, emedan de då växa raka och släta i både rötter och stam, hvarigenom safven får obehindrad gång. Deremot förhåller det sig helt annorlunda med äldre träd, hvilkas sår gå öppna i flera år, och till omplantering äro de stora och grofva, hvarföre deras rötter alltid blifva mycket skadade, och växa obetydligt på flera år.

§. 25.

Klyfympning brukas allmänt till de stammars förädlande, som äro af 1 tums tvärlinea
och

och deröfver. Har fordom varit mera bruklig än skarfympning.

Barkympning, som äfven är ett ganska tjenligt sätt att förädla fruktträd, kan verkställas både på större och mindre stammar.

§. 26.

Sättet att verkställa förädlings-operationerna kan utan ritningar svårligen beskrivas så tydligt, att en som vid sådan förrättning ej varit närvarande, sjelf förstår handgrepen. Dock vill jag i afseende häruppå korteligen handla först om tiden, sedan om ympqvistarna och sist om sjelfva arbetet.

§. 27.

Tiden till ympning är våren, så snart kälen gått ur jorden och safven börjar stiga. Låter man denna tidpunkt gå förbi, att löfven frambryta, så går arbetet säkerligen förloradt. Dock är här att märka: först hvilken trädsort och sedan hvad ympningsätt man brukar.

Hvad trädsorterne angår, är Kersträdet tidigast. Några få dygn derefter blifva Plommonträden tjenlige att ympas. Rätta tiden är inne, då man finner, att knopparna börja vakna ur sin vinterdvala och skrida till utveckling.

Aplar

förmånligt att någon tid innan man ympar afskåra ympqvistarne och förvara dem i lagom fuktig jord på högländt ställe och i skugga. På detta sätt kan man conservera dem hela vintren. Skola de försändas från ena orten till en annan, böra de läggas i en låda och med jord och mossa väl betäckas.

§. 29.

Men för att kunna ympas fordras ympvax, hvaraf nyttan är, att sol, luft och väta utestängas från det sårade stället *).

§. 30.

Skarf-ympning sker på det sätt, att en årsgammal qvist sammanfogas med en vild stam, helst af lika tjocklek. Först afskåres stammen, på sned, nerifrån uppåt, så att skåran är vid pass en tum lång. Sedan skä-

res

*) Ympvax göres af:

- i ℥ Vax,
- $\frac{1}{2}$ ℥ pulveriseradt Hartz,
- $\frac{1}{2}$ ℥ tjock Terpentin,
- i jumfru Bomolja,

som smältas uti ett lerkärl vid sakta koleld, sånt omröras, att allt blir väl sammanblandadt, och afhålles uti ett stenfat fylt med vatten. Då det stelnat, upptages det och knådas emellan händerna, att alla vattenpartiklarne derifrån blifva skiljda, och formas i stänger eller kulor till framtida bruk.

res qvisten, uppifrån nedåt, med lika lång skåra, som passas så nätt ihop med skåran på stammen, att bådas safgångar träffa hvarandra. Derefter göres ombindning med ett band af linne, hvilket förut är doppadt i uppvärmdt ympvax och är af $\frac{1}{2}$ alns längd samt $\frac{1}{3}$ tum bredt. Medlersta delen af bandet lägges på midten af skarfven och qvarhålles med vänstra handen, medan man med den högra omlindar skarfven, först nedåt till $\frac{1}{3}$ tum nedom densamma och sedan uppåt till det nedersta ögat af ympen, då ändarne af bandet säkert fastnä, att ingen knut behöfves. I stället för band kan man ock bruka rem-sor af halfsliten lärtsduk, hvilka äro trårätt klipte; dessa doppas äfven i uppvärmt ympvax, hvarefter vaxet till det mästa afstrykes, att ej mera qvarblifver, än att det riktigt kan fästa sig på trädet. Bindningen bör ske hårdt, att man ej med måttlig kraft kan dra-ga skarfvarna åtskils.

Ympqvistarne, som härtill nyttjas, låter man behålla endast 2 eller 3, högst 4 ögon, allt efter vildstammens storlek. — Sedan ympningen är verkställd, bör öfverst på ympen, der han är afskuren, något ympvax läggas, för att utestänga sol, luft och vatten.

§. 31.

Klyf-ympning verkställes på äldre stammar, medelst insättande af en årsgammal qvist. Stammen afskäres eller afsågas 5, 6 à 8 tum ifrån jorden, der barken är slätast, lika mycket på hvilken sida om stammen. Skåran jemnas med knif, antingen i rak linea (då mer än en ymp skall insättas) eller i bruten linea (då ympen är blott en), i hvilket fall stamändan, sedd på sida, liknar öfra delen af en byrå eller pulpet, hvars öfversta horizontela plan, der ympen skall inpassas, utgör knappt $\frac{1}{3}$ af stammens tjocklek. Klyften göres med knif och klubba samt hålles, på gröfre stammar, öppen med en trädkil. Sedan tillskäres ympen såsom en i 2 riktningar (nedåt och inåt) spetsad vigg, med bibehållande af all bark på yttre sidan. Hufvudsaken är, att ympens och stammens safgångar sättas i närmaste beröring med hvarandra. På ympen lemnas 3 à 4 friska ögon. Dess afspetsning börjar vid pass $\frac{1}{4}$ tum under nedersta ögat, hvilket vändes utåt. Den kan skäras med eller utan klack *). När den är insatt, borttages kilen helt sakta, att ej ympen
må

*) Så kallas den afsats, hvarmed ympen hvilat mot stammen.

må rubbas, hvarefter såren på både stam och ymp betäckas med ympvax.

§. 32.

Bark-ympning, hvartill nyttjas ympar af ett års ålder med 3 à 4 ögon, kan, om man så vill, verkställas utan att stammen afskäres. Fördelen af denna method, som i det närmaste liknar oculering, men verkställles om våren, är den, att man, i händelse operationen misslyckas, likväl behåller trädet oskadadt. Men barkympning kan äfven nyttjas på afskuren stam. Ympen tillskäres såsom skarfymp, blott något tunnare, och instickes mellan stammens safva och bark. Vill barken ej lossna, så uppskäres den och undanvikes med knifbladet. Sedan ympen blifvit insatt, ombindes med mjukt bast och påläggas ympvax.

På detta sätt kunna 2 à 3 ympar sättas uti samma stam.

Vid all tillskärning af så väl ympar som stammar, hör man vara mycket aktsam att ej barken på minsta sätt blifver sliten eller sargad, utan med skarp knif mycket slät och väl skuren.

§. 33.

Oculering har sitt namn af *Oculus* (öga), emedan ett öga med deromkring sittande bark
in-

insättes mellan barken på det träd, man vill förädla. Tiden till detta arbete är från sednare hälften af Julii månad till medlet af Augusti, ej förr, emedan oculagen kunde samma år utskjuta, då den vintern derefter merendels går förlorad. Kers- och Plomonträden äro vanligen tidigare än Äplen och Päron, hvarföre de böra först oculeras.

Med Oculer-qvistar, hvaraf ögat skall tagas, förhålles såsom i §. 28 sades om ympqvistar. — Oculerqvistar bör man ej afskära, förr än de skola begagnas, så vida man har dem hemma hos sig; men skola de föras från annan ort, är bäst att, sedan de blifvit toppade och löfbladen afskurne, insätta dem med tjockändan uti Äplen eller Gurkor och sedan kringlägga dem fuktigt gräs och blad. Uti för starkt solsken bör man icke gerna anställa oculering, utan företrädesvis dertill välja morgon- och aftonstunder eller en mulen dock regnfri dag.

Hufvudgrunden vid oculering består deri, att kunna rätt uttaga ögat, hvilket sker på följande sätt: knappt $\frac{2}{3}$ tum under ögat göres genom barken en tvärskära, som upptager inemot hälften af oculer-qvistens omkrets; ifrån denna skåras ömse ändar skäres uppåt på hvardera sidan om ögat, så att dessa båda

skär-

skärningar sammanträffa $\frac{1}{2}$ tum ofvan ögat. De 3 skårerne bilda då en likbent triangel, eller en figur, som nära nog liknar ryggen af en nyss formerad skrifpenspets, och har namn af oculage. Genom en lindrig tryckning åt sidan utbrytes oculagen, hvarvid nödvändigt bör iakttagas, att ögats rot följer med. Den sitter på ögats inre sida, är half-genomskinlig, och oftast icke större än spetsen af en knappnål. Blir man på ögats inre sida varse en liten tåga öfver roten, så kan man vara försäkrad, att oculagen är till sitt ändamål tjenlig.

Dernäst göres på det träd, som skall oculeras, 1 kvarter eller något högre upp ifrån jorden, der barken är slätast, en tvärskåra genom barken, ej i träet. Vinkelrätt mot denna skåra och från midten deraf göres en annan uppåt, litet längre än oculagen; hvarefter barken öppnas på båda sidor och oculagen inskjutes nerifrån uppåt mellan barken och träet, men blott så långt, att hans nedre tvärskurna ända hvilar tätt på den i stammen gjorda tvärskåra. Sedan tilltryckes barken på ömse sidor jämnt, och ombindes tätt med mjukt bast både ofvan och nedan, att allenast ögat blifver bart.

4 Capitlet.

Om Fruktträdens bindning, putsning och vidare skötsel i Trädskolan.

§. 34.

På de träd, som nyligen blifvit oculerade, måste man inom 2 högst 3 veckors förlopp efterse, om banden sitta för hårdt, då de lossas upp men straxt å nyo tillbindas. Vid detta tillfälle visar det sig, om oculeringen slår an eller ej: att oculagen fällt bladstjelken, och att ögat ser uppsväldt ut, äro goda tecken. — Två eller 3 veckor efter denna ombindning efterses å nyo, om banden behöfva lossas. Vid höstens annalkande borttagas de alldeles.

Nästa vår, då man finner, att ögat börjar mälta och blifver större än det varit öfver vintren, afskäres stammen 5 à 6 tum ofvanför oculagen. Vid den kvarlemnade stumpen bindes oculagen, så snart den utväxt till 2 tums längd. Denna bindning bör verkställas midt på dagen, då qvistarne ej äro så sköra som mot aftnar och mornar.

Året derefter afskäres stumpen, på sned och $\frac{1}{4}$ tum ofvanför oculagen, hvars skott nu bindes vid en stadig käpp.

§. 35.

Äfven skarfymparne böra efterses, och så snart de unga skotten blifva omkring 3, 4 à 5 tum långa, skola banden undersökas, så framt de ej från början blifvit så anbragte, att de sjelfmant gifva efter för skottens utvidgning, utan vilja draga sig in i barken, då de böra lossas och åter tillbindas. Efter 8, 12 eller 14 dagars förlopp, allt som de växa fort, efterses å nyo, och, om så behöfs, lossas bandet. Efter andra 14 dagar borttages det helt och hållet.

Skulle stark torka inträffa straxt efter ympningen och ymparne ej vilja visa sig slå ut, bör man vattna så väl stammen och ympen som jorden, litet-i sender; hvilket bör iakttagas med alla sorter ympar.

§. 36.

I allmänhet bör noga tillsyn hafvas både med ympar och oculager, isynnerhet första året, då de äro späda och af storm lätteligen kunna skadas; hvarföre en påle nedsättes, hvarvid stammen och ympen fastbindas, till dess den sistnämnde hunnit växa till $\frac{1}{2}$ alns längd, då 2:ne pålar nedsättas, en på hvardera sidan och så långt ifrån stammen, att ej rötterne skadas. Emellan dessa pålar bindas skotten, hvarigenom de komma att
växa

växa rakt upp och således kunna bilda väl-växta träd. Att begagna blott en påla, går äfven an, då den likväl bör sättas tätt intill stammen och vara så slät, att stammen ej genom skafning blifver skadad. Ympen fastbindes på flera ställen.

§. 37.

Med de träd, som skola blifva hög-stammar, bör man iakttaga, att så snart ymparne börja bryta ut, skall ej mer än ett öga behållas till stam, hvartill bör väljas det bästa. Äro alla lika goda, så behålles det som är öfverst på ympen; men om något af de understa behålles, måste ympqvisten afskäras tätt öfver det utsedda ögat och ympvax läggas på såret.

Till lågstammiga träd behålles de qvistar, som fordras för att få kronan formlig.

Af Espalierträd gifves det flera former. Den vanligaste är, att man utväljer 2:ne skott till modergrenar, hvilka, medan de ännu äro unga och böjliga, bindas nästan horisontelt, en åt hvardera sidan om stammen.

Hela sommaren måste man noga efterse, om några sidoskott utbryta, och bortskära dem tätt vid stammen. Likväl, om på ympen några sidoskott utbryta, som kunna blifva
passan-

passande till modergrenar eller krona, böra de skonas.

§. 38.

Våren derefter, då löfknopparne börja mälda och bryta ut, besöker man åter sin trädskola, för att dana de unga träden till den form, man åstundar. På de träd, som äro utsedda till högstammar och sommaren förut gjort 8 à 9 quarters långa skott, bör man nu bilda kronans modergrenar (de som ännu ej hunnit denna längd, måste lemnas på tillväxt ännu ett år), hvilket sker på det sätt, att öfversta ändan af ympen afsnedas tätt ofvanför ett öga, nedifrån uppåt. Sedan bortplockas löfknopparne på stammen, att allenast 4 à 5 kvarblifva uppvid öfversta ändan, med ungefärligen 2 tumms afstånd emellan hvar och en. Af dessa ögon har man sedan att välja 3 eller 4, som passa bäst, för att gifva kronan tjenlig och vacker form; hvarföre man vid valet bör afpassa det så, att de, så vidt möjligt är, sitta på olika sidor om stammen och vid pass 2 tum öfver hvarandra. I annat fall skola träden ofelbart fläckas, när de komma att bära frukt.

Espalierträds danande antyddes i föregående §.

Med

Med låg- och halfstammiga träd är enahanda förhållande som med högstammar,

§. 39.

Sedan kronans modergrenar hafva växt ett år, är tiden inne att beskära dem, på det de må erhålla mera stadga och bättre form, än om de skulle efter eget behag få växa. Detta verkställes i Mars månad, eller något senare, dock innan safven börjar komma i stark rörelse. — Man bör vid denna beskärning iakttaga största noggranhet, och afpassa stället för skärningen på det sätt, att träden vinna väl formade kronor, hvilket sker genom valet af ögon, som beskäras; ty åt den sida, der ögat sitter, växer äfven det nya skottet.

5 Capitlet.

Frukträdens omplantering eller flyttning ifrån Trädskolan.

§. 40.

Tiden till omplantering infaller, så snart såren efter förädlings-operationerna blifvit läkta och kronan formad. Höstplantering är tjenlig på högländ och sandig mark, men i de flesta fall bör vårplantering föredragas, och i afseende på de för frost mest ömtåliga

Kers-

Kers- och Päröträd är den alldeles nödvändig.

§. 41.

Vore frågan att flytta gamla träd, borde man så laga, att den sida, som förr stått mot söder, äfven efter flyttningen stode i samma väderstreck. För yngre träd är denna om- tanka öfverflödig. Men hvad som icke bör uraktlåtas, är att man vid upptagningen skadar rötterna så litet möjligen ske kan; hvar- före stammen kringgräfvdes, på det tillräckligt rum må erhållas för att undergräfva rötterna. Skulle någon rot icke desto mindre blifvit skadad, iakttages hvad om beskärningen af vilda stammars rötter ofvan, §. 19, sades; hvarefter träden flyttas till sina utsedda stäl- len, der kuporna förut blifvit tillredde, en- ligt 9 §., och jorden uppgräfvdes så mycket som trädets rötter det fordra. För öfrigt i- akttages samma försigtighet vid dessa träds nedsättning och öfvertäckande, som vid de vilda stammars omflyttning från plantsängen till trädskolan, hvarom redan är skrifvet.

Innan trädet planteras, bör man nedsätta pålen, hvarvid det skall bindas med mjukt bast; hvarefter kuporna göras skålige inåt stammen, att ej regn och vätska må från trädet bortrinna.

§. 42.

§. 42.

Vid Espalierträds plantering, som sker emot plank eller murar, vändas de bästa rötterne ifrån muren, för att erhålla bättre utrymme till att växa.

§. 43.

Vid träds försändning från den ena orten till den andra, böra både rötter och stammar väl kringläggas med mossa, och derutom med bastmattor eller halm ombindas.

§. 44.

Skulle mycket stark och långvarig torka inträffa första våren och sommaren efter omflyttningen, bör man om aftnarne öfverspruta trädens kronor och stammar med vatten, hvilket är ganska förmånligt.

För att bibehålla fugtigheten vid trädets rötter, beläggas kuporne ofvanpå med färsk boskaps gödsel eller omvänd grästorf; dock ej närmare än ett kvarter ifrån stammen. — Om hösten bör jorden omkring trädet omgrävas helt grundt, så att man ej skadar rötterna.

Sedan träden några år burit frukt, bör påläggas mera god jord, som är med gödsel uppblandad, för att gifva trädet nya krafter att bära stor och välsmakande frukt. Men

som

som rötterne under tiden gått långt ut, gör denna förfriskning ingen nytta, om den, såsom vanligt är, lägges nära stammen.

6 Capitlet.

Om Frukträdens beskärande.

§. 45.

Att i korthet beskrifva, huru detta tillgår, att en vid detta arbete ovan person må kunna det förrätta, är alldeles omöjligt, emedan de händelser, som i praktiken förekomma, äro af den mest mångfaldiga beskaffenhet. Dock vill jag, så mycket mig möjligt är, anföra det nödvändigaste häraf.

§. 46.

Rätta tiden att beskära Frukträd har jag funnit vara om våren, sedan den starkaste vinterkölden är förbi och innan safven kommit i rörelse. Om skärningen sker för bittida, kunna de ögon, som sitta närmast det beskurna stället, lätteligen skadas af kölden, isynnerhet på unga qvistar.

§. 47.

Afsigten med träds beskärande är att få dem formade, och att trädet, som genom de öfverflödiga grenarnes bortskärande erhåller den näring, hvilken desse grenar skulle haf-

va njutit, må frambringa större frukt. Men härvid är högst angeläget, att ej för många grenar eller qvistar på en gång bortskäras. På fristående träd bortskäras blott de grenar, som äro torra och sitta invecklade och med hvarandra inbundne, så att kronan hålles öppen midtuti. Då detta årligen verkställes och ifrån ungdomen, så behöfves ej att bortskära mycket hvarje gång.

Kers- och Plomonträd böra endast skäras då de äro unga och skola danas för att blifva formlige. Sedan borttagas blott förtorkade grenar. Någon vidare skärning på fristående stammar af dessa trädslag vill jag ej tillstyrka, emedan safven utflyter vid större sårnader och sammansätter sig till ett gummi, hvarefter brandsjuka plägar följa.

§. 48.

Efter den första beskärningen utväxa merendels 2 eller 3 längre skott, hvilka den påföljande våren böra beskäras. — På detta sätt fortfar man att bortskära de minst passande qvistar och grenar, till dess träden blifva fruktbärande, då man upphörer att afkorta de unga skotten, och i det stället bortskär de för trångt sittande och minst tjenliga grenar, att sjelfva modergrenarne komma att behållas rena från sämre grenar
till

till 3 à 4 kvarter ifrån stammen, hvarest man åter tilldanar 2:ne grenar af de bäst passande, och förfares sedan med dem på enahanda sätt.

§. 49.

Vid grenars och qvistars afskärande bör iakttagas, att det sker tätt invid den krusiga ring, som alltid finnes der en gren, qvist eller öga utbrutit, och bör man härvid vara mycket aktsam, att ej barken blifver sliten eller skadad i kanterna, utan med en skarp knif jämn och slät skuren. Derefter bestrykes såret med trädسالva *).

§. 50.

Vid Espalierträds beskärning har man för afsigt att låta deras grenar bekläda muren lika på båda sidor om stammen, ifrån jorden och uppåt, hvarföre de årligen måste beskäras. De längsta och gröfsta grenarne hållas alltid åt ömse sidor om stammen längs muren, men de mindre och kortare bekläda rummet mellan modergrenarna; och bör dervid aktas, att inga grenar komma att sitta i kors öfver hvarandra.

C

Då

*) 1 ℔ Beck, $\frac{1}{2}$ ℔ Harts, $\frac{1}{4}$ ℔ Vax, $\frac{1}{4}$ ℔ Talg eller Bomolja, smältas uti en tackjernspanna, omröras väl och påstrykas med pensel.

Då skärningen skall verkställas, lossas träden från Espalieret, först på ena sidan, beskåras nedifrån uppåt, och bindas åter. Sedan förfäres med andra sidan på samma sätt.

Härvid bör alltid i akt tagas, att man bortskär alla starkt växande och rakt upp stående qvistar, emedan de icke äro frukt-bärande, utan endast draga näringen ifrån de fruktbärande qvistar. Äfven bortskåras de, som sitta rakt ut ifrån grenarne och de mot muren sittande, af det skäl, att dessa ej kunna bindas i ordning med de andra, som äro växte emellan grenarne längs med muren. — Fruktqvistar igenkännas deraf, att de på Stenfruktsträd äro ej mer än 2 à 3 tum långa med en tofs af blomknoppar i ändan, och en enda löfknopp. På Äple- och Päronsträd äro dessa fruktqvistar från 3 till 14 tum långa och af olika tjocklek, med små uppsvällningar och sluta med en tjock knopp i ändan, hvarifrån om våren framkomma blomknoppar med en eller två löfknoppar; allenast dessa qvistar skonas och bibehållas på träden, så länge de kunna bära frukt, men när de blifva afmattade, bortskåras de. Alla starkt växande qvistar, som äro i ändan af grenarne, beskåras på de unga skotten, att träden hållas i halfrund form, och

och att den ena grenen ej blir mycket längre än den andra.

§. 51.

Måssa tillskyndar träd mycken skada, emedan hon fäster sig i deras bark, hopsamlar fuktighet, hindrar utdunstningen och luftens insupande, samt förorsakar om vintern beständig is, som än tinar, än fryser, hvaraf brandsår uppkomma. — Utom måssa växer äfven på träden en grof så kallad kartbark, som i likhet med måssan öfvertäcker dem och blifver ett tillhåll för en mängd af insekter, hvilka tillfoga träden betydlig skada. Till mossans utrotande är tjenligt att vårtiden, innan knopparne utspruckit, öfverspruta trädens stammar och grenar med starkt kalkvatten; och att borttaga kartbarken användas jern- eller trädskrapor, någon dag då regnväder inträffar.

Mycket mer hade väl i detta ämne bordt skrivas, men jag har endast velat gifva en liten anledning till de väsendtligaste styckens iakttagande, hvaraf en som äger någon praktik kan sig betjena, för att sedan genom egna försök utvidga sina kunskaper till egen och andras nytta; hvarvid det ordspråket skall sannas: *Fu längre man lefver, dess mera man lär.*

Skrifter i Hushållningen, hvilka finnas till salu på Boktryckeriet vid Drottninggatan, Quarteret Skansen, Huset N:o 6; äfvensom uti de fleste Boklädor i Stockholm och Landsorterna,

(Prisen äro i Bankomynt.)

- Grunderna för den Practiska Statshushållningen. Till nytjande vid Föreläsningar, utgifne af *C. Oluffen*. Öfversatte af *S. Brisman*. 1817. 1 R:dr 24 sk. h.
- Economiska Annaler, med Kongl. Maj:ts Nådige Tillstånd utgifna af Kongl. Vetenskaps-Academien, åren 1807 och 1808. 24 Häftnen, utgörande 8 Band. 10 R:dr ex.
- Kongl. Svenska Landbruks-Academiens Annaler för åren 1813 — 1820. 19 R:dr 24 sk. h. — 1821. Förre Häft. 1 R:dr 16 sk. h.
- Kongl. Svenska Landbruks-Academiens Handlingar. 1827. Med grav. Planche. 1 R:dr 4 sk. häft.
- Grunderna för Fruktträds uppdragande, förädling och vård, hämtade från Svensk erfarenhet. Prisskrift, belönt af Kongl. Landbruks-Akademien år 1827. 12. sk. häft.
- Handbok för Landtmän uti Åkerbruk och Boskapsköttel; af *J. G. Koppe*; utgifven af *A. Thær*. Öfversättning. Tvåne Delar. 1819. 1 R:dr 28 sk. häft.
- Lärbok i Danska Landthushållningen; af Profesot *Christian Oluffen*. Öfversättning af Directeur *S. Brisman*. 1816. 1 R:dr 28 sk. häftad.
- Fogde-Reglor och Ladugårds-Ordning vid Wängsjöberg, eller Handledning till Undervisning för Gårdsfogdar eller Rittare, Dejor, Ladugårdspigor och Oxdrångar. Af *Isac af Darelli*. Tredje af Författaren tillökta och förhåttade Upplagan. 1828. 28 sk. häftad.
- Kålmasken, *Papilio Brassicæ*, samt några bepröfvade och godkända medel, med hvilka den kan utrotas. Af *J. H. Kihlman*. 1828. 8 sk. häftad.
- Anteckningar angående Jagt och Djurfångst uti Sverige. Af *J. L. v. Greiff*, Förste Hof-Jägmästare m. m. Andra Upplagan, med Bihang och Regifter. 1828. 1 R:dr häft.
- Anteckningar om sättet att skjuta och fånga Skålar uti Norra Skårgården af Stockholms Län. Af *G. Holmers*. 1828. 8 sk. häftad.
- Underrättelser om Björn-Skall. Af *Herman A. Falk*, Hof-Jägmästare. Andra tillökta Upplagan; med Gravurer. 1828. 32 sk. häftad.
- Rön och Upptäckter, hämtade ur Nyare Utländska Journaler. 3 Delar. 1 R:dr ex.
- Practiskt Hand-Lexicon för Landthushållare och Konstnärer; af *O. Linderholm*. Tvåne Band. 3 R:dr 8 sk. häft.
- Handbok vid den nu brukliga Finare Matlagningen; innehållande tillika Beskrifning på Confecturer, Sylter och Glacer, m. m. Af *M. Nylander*. Tredje tillökta Upplagan. 1826. 1 R:dr 16 sk. häft.

- Ny Kokbok, eller Anvisning till en myckenhet nu brukliga Maträtters tillredande, jämte ett Bihang, innehållande kunskaper om hvarjehanda Hushålls-Rön; af *C. Wetzin*. 1 R. 4 sk. häft.
- Anvisning till Tarfvelig Matredning; jemte Bihang om Bårs och Frugters syltning; Grönsakers och Rötters förvaringsfätt; Kött och Fisks saltning och förvarande; om Brödbakning, Smörs tillredning och Ostgöring; om Ättikor, Brånviner och Bårvatten, m. m. Af *C. Wetzin*. 40 sk. h.
- Handbok om Brånvinsbränning och Distillering, innehållande tillika Undervisning om Ättikebrygd samt åtskilliga Somnardryckers tillredande, lämpad i synnerhet till enskilda Hushåll. Öfverf. ur flera Arbeten, af *C. Wetzin*. 28 sk. h.
- Anvisning till Potåters mångfaldiga begagnande. Af *C. Wetzin*. 12 sk. häftad.
- Afhandling om rätta sättet att brygga Dricka, Öl och Porter, med åtskilliga Förbättringar i Brygghuset och Bryggkärnen, m. m. Öfverfättning från Engelskan. 12. sk. häft.
- Skrifter, angående Circulationsbruk och Bladrika Vexters märkeliga nytta för Åkerbruket, m. m.; af *Fischerström*. 24. sk. häft.
- Ett fördelaktigt sätt att Sommar och Vinter Stallfodra Hästar; af *Fischerström*. 4. sk.
- Tänkar om Jordbruk; af *Åkerrén*. 1813. 16 sk. häft.
- Ångsforbättring utan gödsel i Stockholms Skårgård; af *J. Reutersköld*. 1815. 8 sk. häft.
- Om Gevär och om Skjutkonsten; af *Åkerrén*. 1812. 16 sk. h.
- Om Kruts Tillverkning och Probering. Af *C. A. Arrhenius*. Öfverste-Lieutenant vid Kongl. Artilleriet. 1823. 32. sk. h.

